

ХАНС КРИСТИАН АНДЕРСЕН СЯНКА

Превод от датски: Светослав Минков, —

chitanka.info

В топлите страни слънцето пече много силно. Там хората стават от жегата съвсем кафяви, а в най-топлите земи — дори напълно черни. Впрочем това, което ще разкажем тук, се случи не в най-топлата страна. Там пристигна един учен от студените земи. Той мислеше, че ще може да се разхожда из улиците също тъй свободно, както в собствената си родина, но скоро трябваше да промени мнението си. Като всички благоразумни хора, той трябваше да седи денем къщи. През целия ден вратите и капациите на прозорците стояха затворени, сякаш обитателите на къщата спяха или пък бяха заминали нейде. Тясната улица с високи къщи, дето живееше ученият, беше разположена тъй, че слънцето я грееше от сутрин до вечер. Ученият от студените страни беше още млад човек. На него му се струваше, че седи в нажежена печка. От горещината той бе съвсем отслабнал. Дори самата му сянка се беше свила и бе станала много по-малка, отколкото в родината му. Тя се съживяваше само вечер, след залез-слънце.

Приятно беше да се гледа как бързо растеше сянката, щом запалеха свещите, как тя се разтягаше по цялата стена и стигаше чак до тавана. Необходимо ѝ беше да се пообтегне, за да добие отново сила. Ученият излизаше на балкона и също се обтягаше — той чувствуваше, че се съживява едва когато върху ясното небе се покажеха звездите. По всички балкони на улицата — в топлите страни всеки прозорец си има балкон — се явяваха хора. Защото свежий въздух е потребен дори и на оня, който се е помирил с кафявия цвят на лицето си. Навсякъде закипяваше живот: обущари и шивачи, с една дума, всички хора излизаха на улицата, изнасяха маси и столове, запалваха свещи, хиляди свещи. Едни пееха, други разговаряха, трети се разхождаха. Чуваше се шум от минаващи коли, тропот на мулета, по чиито хамути дрънкаха звънчета. Минаваха погребални процесии, биеха черковни камбани. Да, из улицата кипеше живот. Само в една къща, точно срещу къщата, в която живееше ученият, цареше пълна тишина. А в тоя дом, както изглеждаше, живееха хора, защото на балкона имаше прекрасни цветя, които не биха цъфтели, ако стопаните не ги поливаха. Някой ги поливаше — значи в къщата живееха хора. Освен това вечер вратата се отваряше наполовина и макар че вътре беше тъмно, от крайните стаи долиташе музика. Тая къща се харесваше много на учения чужденец. Пък може би тъй само му се струваше, понеже всичко в топлите страни му изглеждаше прекрасно,

с изключение на слънцето. Хазаинът на учения казваше, че не знае кой е наемателят на отсрещния дом. Що се отнася до музиката — той я намираще за ужасно досадна. „Като че ли някой се упражнява да свири все една и съща песен и не може да я научи. Ако бях аз, щях да я науча, та макар и цял век да мине“ — твърдеше упорито хазаинът.

Веднъж ученият се събуди посред нощ. Вратата на балкона беше отворена, вятърът движеше завесата и му се стори, че балконът на отсрещната къща е озарен от някаква чудна светлина. Цветята там сияеха в разноцветни огньове и сред тях стоеше прекрасна млада девойка. Ученият разтвори широко очи и се събуди. Скочи мигом от кревата, приближи се тихичко до завесата: младата девойка я нямаше вече. Светлината беше изчезнала, цветята не пламтяха, макар да изглеждаха все тъй прекрасни, както винаги. Вратата на балкона беше полуотворена и отвътре долиташе нежна, вълшебна музика. Кой живееше в тая къща? Де беше нейният истински вход? Целият долен етаж както откъм улицата, тъй и откъм страничната уличка бе зает само от малки дюкянчета, а през тях не можеше да се минава постоянно.

Една вечер ученият седеше у дома си на балкона. В стаята точно зад него гореше свещ и сянката му падаше върху стената на отсрещната къща. Тя стоеше там между цветята и повтаряше всяко негово движение.

— Както изглежда, моята сянка е едничкото живо същество в тая къща — каза ученият. — Ето как удобно се е разположила между цветята. Вратата на стаята е полуотворена. Дано се сети да влезе вътре и да разгледа всичко, а после да се върне при мен и да ми разкаже какво е видяла. Да, ти би могла да ми направиш голяма услуга — продължаваше да се шегува ученият.

— Наистина, бъди тъй любезна и влез вътре. Кажу ми, нали ще отидеш? — И той кимна с глава на сянката и сянката също му кимна. — Хайде, върви, само недей остава там завинаги!

И ученият стана, и сянката на балкона на отсрещния дом също стана. Човекът се обърна, сянката също се обърна. Внимателният наблюдател можеше да забележи, че в тоя миг, когато ученият влезе в стаята си, сянката влезе право в полуотворената врата на балкона.

На следната сутрин ученият излезе от къщи да пие кафе и да почете вестници.

— Какво е това? — извика той, като се показва на слънцето. — Та аз нямам вече сянка! Значи тя наистина е отишла снощи в отсрещната къща и още не се е върнала? Ех, че неприятна история! — И той се разсърди много — не за това, че сянката му го е напуснала, а защото си спомни приказката за човека без сянка. Там, в родината му, всички знаеха тая приказка. Ако си отидеше в отечеството и разправеше собствената си история, всички щяха да кажат, че той я е измислил, за да подражава на приказката, а това никак не му се искаше. Ето защо ученият реши да не говори никому за приключението си и туй, разбира се, беше най-благоразумно.

Вечерта той излезе отново на балкона и отново сложи свещта зад себе си, но сянката му не се яви. Ученият се навеждаше и изправяше — не, сянката я нямаше. Той каза: „Хм, хм!“, но туй не помогна.

Неприятно наистина. Но в топлите страни всичко расте много бързо. След една седмица нашият учен забеляза с радост, че под нозете му израства нова сянка, когато се покаже на слънцето. Изглеждаше, че коренът на старата сянка бе останал. След три седмици сянката му беше вече доста голяма, а на връщане към къщи тя се уголеми дотолкова, че той смело можеше да даде някому половината от нея.

Нашият учен се върна в родината си и започна да пише книги за всичко добро и прекрасно в света. Минаха дни и години.

Една вечер, когато той седеше в стаята си, някой похлопа тихичко на вратата.

— Влезте! — каза ученият.

Но никой не влезе.

Тогава той стана и сам отвори вратата. Пред него стоеше някакъв слаб човек, толкова слаб, че извикваше учудване. Непознатият беше облечен много добре и изглеждаше да е някоя важна особа.

— С кого имам честта да говоря? — попита ученият.

— Тъй си и мислех, че не ще ме познаете — отвърна изящният господин. — Аз получих плът и дрехи. Вие навярно никога не сте предполагали, че ще ме видите в такъв образ? Мигар не познавате вашата стара сянка? Разбира се, вие не очаквахте, че аз ще се върна. Откакто се разделихме, животът ми тръгна необикновено добре. Аз станах във всяко отношение твърде бележита личност. Ако трябва да се откупя сега от предишната си служба, мога да сторя това много лесно.

Като говореше това, той си играеше с дебелия златна верижка около шията и подрънкваше скъпоценните дрънкулки, които висяха на часовника му. Брилянтни пръстени блестяха по всичките му пръсти.

— Не, аз не мога да се опомня от учудване — каза ученият. — Какво значи всичко това?

— Разбира се, всичко туй е съвсем необикновено — отвърна сянката. — Но ето че и сам вие не принадлежите към обикновените хора, а аз, както ви е известно, ходя по следите ви още от рождение. Когато на вас ви хрумна мисълта, че моята личност е достатъчно възмъжала, за да може да се движи без странична помощ, аз тръгнах из своя път. Сега работите ми вървят отлично. Но аз имах силно желание да ви видя още веднъж, преди да умрете. Искаше ми се да посетя отново тукашните места — нали към родината човек чувства особена привързаност? Аз зная, сега вие имате нова сянка. Трябва ли да платя нещо на нея или на вас? Моля ви, кажете ми!

— Мигар ти наистина си моята сянка? — рече ученият. — Какви чудеса! Никога не съм допускал, че ще те видя в човешки образ.

— Кажете ми само колко трябва да ви платя? — продължаваше сянката. — Аз не обичам да оставам длъжник на когото и да било!

— Как можеш да приказваш такива неща? — каза ученият. — Може ли да става тук дума за някакъв дълг? Ти си също тъй свободна, както и аз. Много, много се радвам, че си щастлива. Седни, стари приятелю, и ми кажи как се случи всичко това? Разправи ми какво видя в топлите страни и в оная къща, която беше срещу нашата?

— Добре, ще ви разкажа — рече сянката и седна. — Но вие трябва да ми обещаете, че не ще кажете никому в града, че съм бил някога ваша сянка. Аз искам да се оженя. Сега имам достатъчно средства, за да издържам семейство.

— Бъди спокоен — извика ученият. — Аз няма да кажа никому кой си ти в действителност. Давам ти честната си дума.

— Благодаря! — каза сянката, като стисна протегнатата му ръка.

Чудно беше наистина колко много сянката приличаше на човек. Тя имаше дрехи от най-тънък чер плат, лачени обуца и шапка, която се сгъваше тъй, че краищата ѝ прилепваха о дъното. Да не говорим пък за скъпоценностите, които споменахме вече — за златната верижка, за дрънкулките и брилянтните пръстени. Да, сянката беше облечена много добре и туй именно я правеше да прилича на същински човек.

— И тъй, започвам — рече сянката и натисна с лачените си обуца ръката на новата сянка, която лежеше като кученце в нозете на учения. Може би тя стори това от високомерие, а може би и за туй, че новата сянка се прилепи до краката ѝ. Във всеки случай последната продължаваше да си лежи мирно и да слуша какво се говори. Искаше ѝ се да узнае как може и тя да тръгне свободно по света и да стане също господин.

— Знаете ли кой живееше в отсрещната къща? — каза сянката. — Най-прекрасната от прекрасните феи — самата поезия. Аз прекарах там три седмици, а туй е все едно да прекараш на друго място три хиляди години и да знаеш на пръсти всичко, което е писано в стихове и в проза. Ще ви кажа само едно и вие можете да ми повярвате: аз всичко видях и всичко зная.

— Поезията ли? — извика ученият. — Да, тя често живее в големите градове като отшелница. Поезията!... Аз я видях само за миг, когато очите ми се затваряха за сън. Тя стоеше на балкона и сияеше като северно сияние. Разказвай, разказвай нататък, моля ти се! Ти беше на балкона, влезе през вратата и?...

— И се намерих в преддверието — продължаваше сянката. — Точно там, додето стигаше и вашият поглед, когато седяхте на балкона. Там нямаше светлина, а цареше винаги полумрак. Следващите врати, които бяха широко разтворени, водеха към цяла редица осветени зали, дето беше тъй светло, че аз бих ослепял, ако тръгнах право към хубавицата. Но аз бях благоразумен и почаках малко. Тъй трябва да се постъпва винаги.

— И какво видя там? — попита ученият.

— Аз всичко видях и всичко ще ви разкажа. Но... не смятайте туй за гордост от моя страна! Като човек свободен и с такива знания, каквито притежавам сега, да не говорим за блестящото ми обществено положение и богатство, аз бих желал да ми говорите занапред на „ви“.

— Извинете — рече ученият. — Аз ви говорех на „ти“ по стар навик. Вие имате пълно право. И аз ще се съобразявам с желанието ви. Разкажете ми подробно каквото видяхте.

— Всичко — отвърна сянката. — Аз всичко видях и всичко зная.

— Как изглеждат вътрешните стаи? — попита ученият. — Приличат ли те на прохладна гора или на свещен храм? Или може би

имат вид на звездното небе, което човек гледа от някоя висока планина?

— Там имаше всичко — каза сянката. — Наистина аз не влязох във вътрешните стаи, а останах в преддверието, в полумрака, но там се чувствувах много добре. Аз всичко видях и всичко зная. Аз бях в преддверието на самата поезия.

— Но кажете какво видяхте? Минаваха ли из ония зали боговете на древността? Биеха ли се там древни герои, играеха ли прекрасни деца, които си разказваха своите сънища?

— Казвам ви, че бях там и че видях всичко, каквото можеше да се види. Ако вие бяхте попаднал на това място, нямаше да станете човек, а аз добих човешка плът. И тогава разбрах моята вътрешна същина, моята природа и родството ми с поезията. Да, докато бях при вас, аз не мислех за това, макар че, както ви е известно, всеки ден при изгрев и залез-слънце достигах невероятно големи размери. На лунна светлина аз бях дори много по-забележим от вас. Но тогава още не разбирах природата си. Едва в преддверието на поезията стигнах до това познание и... станах човек! Аз излязох оттам напълно зрял, но вие вече не бяхте в топлите страни. Като човек стана ми срамно да ходя тъй, както ходех дотогава. Нужни ми бяха обуца, дрехи и всичко онова, по което се разпознава човешкото същество. И тъй — на вас мога да открия тая тайна, защото зная, че не ще я съобщите в книгите си — и тъй, аз започнах нов живот, като се скрих в роклята на една готвачка. Тая жена дори не се усъмни кого укрива. Чак привечер аз излязох на бял свят. Тичах из улиците на лунна светлина, разтягах се по цялата си дължина върху стените на къщите и чувствувах твърде приятен гъдел по гърба си. Аз бягах насам-натам, надничах през прозорците на най-високите зали и тавани, дето никой не можеше да надникне, и видях всичко онова, което друг не можеше да види. Право да си кажа, светът ми се стори твърде лоша шега и аз в никакъв случай не бих станал човек, ако на това не се придаваше такова голямо значение. Аз видях най-невероятни неща у жените и у мъжете, у родителите и у техните „мили дечица“. Аз видях това, което не знае нито един човек и което би трябвало да знае всеки: кое е лошото у другите хора. Ако аз пишех във вестниците, щяха да ме четат със затаен дъх. Но аз пишех направо на ония хора, за които се отнасяше работата, и всявах ужас във всички градове, дето се покажех. Как се

плашеха от мене хората и колко много ме обичаха! Професорът ме правеше професор, шивачът ми шиеше нови дрехи (сега аз имам пребогат гардероб), богатият ми даваше пари, а жените ме уверяваха, че съм хубавец. Ето по тоя начин аз станах човек, какъвто ме виждате. А сега — прощавайте! Ето визитната ми картичка. Аз живея на слънчевата страна и в дъждовно време винаги съм вкъщи.

И като каза това, сянката си отиде.

— Забележително явление! — извика ученият.

Минаха дни и години. И ето, веднъж сянката се отби отново.

— Как сте? — попита тя.

— Ах! — каза ученият. — Аз пиша за истината, за доброто и за прекрасното в света, но никой не се интересува от това. Просто съм се отчаял, защото много обичам всичко това.

— Аз пък, напротив, само дебелея и трупам мас, а това е по-важно от всичко — рече сянката. — Вие не разбирате никак живота и затуй ще отслабнете още повече. Знаете ли, че не ще бъде зле да попътувате малко. Това лято аз смятам да направя едно пътешествие и бих желал да имам спътник. Искате ли да пътувате с мен като моя сянка? Ще ми бъде много приятно. Пътните ви разноски ще бъдат за моя сметка.

— Вие сигурно ще отидете някъде много далеч?

— Кому както се стори! — отвърна сянката. — Пътуването ще бъде от голяма полза за вас. Искате ли да станете моя сянка? Тогава няма да плащате нищо.

— Но туй е съвсем глупаво! — каза ученият.

— Такъв е светът, такъв и ще си остане — рече сянката и се отдалечи.

Работите на учения мъж вървяха зле. Грижите и неволите го преследваха на всяка крачка и всичко, което той пишеше за истината, за доброто и красотата, беше за повечето читатели същото нещо, каквото са за свинете портокалите. Най-сетне той заболя.

— Та вие приличате вече на сянка — говореха му хората и ученият изтръпваше при тия думи, които имаха за него особен смисъл.

— Вие трябва да отидете на бани! — каза сянката, като го посети още веднъж. — Друго средство няма. Аз ще ви взема със себе си заради нашето старо познанство. Всички разходи ще бъдат за моя сметка, а вие ще опишете пътуването ни и ще ме забавлявате из пътя.

Аз отивам на бани — брадата ми не расте както трябва, а туй е също болест. Брадата ми е необходима. Бъдете благоразумен и приемоте предложението ми. Ние ще пътуваме като двама приятели.

И те тръгнаха заедно. Сянката стана човек, а човекът — сянка. Вървяха един пред друг или един зад друг — според това как грееше слънцето. Сянката заемаше винаги първото място, но ученият не обръщаше никакво внимание на туй, защото имаше много добро сърце и беше необикновено добродушен и кротък. Веднъж той каза на сянката:

— Сега ние живеем като приятели и при това сме расли заедно още от детинство. Нека си говорим на „ти“. Туй звучи много по-сърдечно.

— Вие приказвате откровено — рече сянката. — И аз ще ви отговоря също тъй откровено. Като учен човек вие, разбира се, знаете колко различна е природата на хората. Има хора, които не могат да понасят мириса на сярата, други настръхват, когато някой драци стъкло. Що се отнася до мен, аз изпитвам същото чувство, когато вие ми говорите на „ти“. Тогава ми се струва, че изпадам отново в предишното си унижително положение. И трябва да ви кажа, че това не е някаква гордост от моя страна, а чисто и просто едно неволно чувство на неприятност. Все пак аз ще ви говоря с удоволствие на „ти“ — така вашето желание ще се изпълни поне наполовина.

И от тая минута сянката започна да говори на предишния си господар на „ти“.

Но туй е съвсем глупаво! Той ми говори на „ти“, а аз — на „ви“ — мислеше си ученият, без да има смелост да изкаже открито недоволството си.

Те пристигнаха на баните, дето имаше много чужденци. Между тях беше и една хубавица — княгиня, която се лекуваше от твърде остро зрение, а туй я безпокоеше много.

Тя забеляза веднага, че новодошлият не прилича никак на другите хора.

— Разправят, че той е дошъл тук, за да му поникне брада — каза княгинята, — но аз виждам истинската причина на неговото идване: той няма сянка.

Любопитството й нарасна толкова, че по време на разходката тя сама започна разговор с новия гост. И понеже беше княгиня, каза му

право в очите:

— Вашата болест се състои в това, че не можете да хвърляте сянка!

— Изглежда, че ваше кралско височество скоро ще оздравее — отвърна сянката. — Аз зная, вие боледувахте от твърде остро зрение, но сега сте напълно излекувана. Не, аз имам сянка, но съвсем необикновена. Не виждате ли оная особа, която винаги стои насреща ми? Другите хора имат обикновени сенки, а аз не обичам обикновените неща. Често господарите обличат слугите си в много похубав плат, отколкото те сами носят. Затова и аз съм натруфил сянката си като човек и както виждате, поставил съм ѝ дори сянка. Това, разбира се, струва много скъпо, но аз обичам всичко необикновено.

„Как? — помисли си княгинята. — Мигар аз наистина съм оздравяла? Тая минерална вода е най-лековитата в целия свят, тя притежава чудесна лечебна сила. Но все пак аз не ще си отида оттук, защото сега именно започва да става весело. Непознатият княз (той непременно е княз) ми харесва много. Дано само брадата му не порасне скоро, иначе той ще си замине.“

Вечерта в голямата бална зала княгинята танцуваше със сянката. Княгинята беше лека, но сянката беше още по-лека. Такъв танцьор тя още никога не бе срещала. Тя каза на кавалера си от коя страна е дошла и излезе, че той познава тая страна. Бе ходил там в нейно отсъствие, бе надникнал през прозорците на палата, по такъв начин бе узнал много работи и затова можеше да разговаря с княгинята за всичко и да ѝ загатва такива неща, които я смайваха. Княгинята реши, че той е най-умният човек на света и почувствува дълбока почит към неговите познания. А когато изиграха заедно още един танц, обикна го от все сърце. После те танцуваха пак и тя едва не му призна колко много го обича. Но княгинята беше разсъдлива и си спомни за своята страна и за многобройните си поданици, които трябваше да управлява.

„Той е умен човек — каза си тя — и туй е хубаво. Той танцува чудесно и туй е хубаво. Но притежава ли достатъчно основни познания? Това е не по-малко важно. Трябва да го изпитам.“

И тя му зададе един много мъчен въпрос, на който сама не би могла да отговори. По лицето на сянката се изписа учудване.

— Значи вие не можете да ми отговорите на тоя въпрос? — попита княгинята.

— Аз знам това още от детинство — отвърна сянката. — Мисля, че дори моята сянка, която стои отсреща при вратата, би могла да отговори на тая дреболия.

— Вашата сянка ли? — каза княгинята. — Това би било много интересно!

— Не съм съвсем сигурен — рече сянката, — но допускам, че тя ще може да отговори. Колко години само върви подире ми и какви неща не е чула от мен. Но позволете да забележа на ваше кралско височество, че моята сянка се гордее много с човешкия си вид и затова който иска да я държи в добро настроение, за да получи сериозен отговор, трябва да се отнася с нея като с истински човек.

— Чудесно! — извика княгинята и се приближи към учения, който стоеше при вратата. Тя заговори с него за слънцето и луната, за зелените гори и хората в разните страни. И ученият даваше на всички въпроси съвсем верни отговори.

„Какъв ли трябва да е сам той, щом като неговата сянка е толкова умна — помисли си княгинята. — Аз ще направя истинско благодеяние на моя народ, ако се омъжа за него. Да, ще го взема за съпруг!“

И княгинята и сянката скоро се разбраха. Решено бе никой да не знае за годежа им, докато княгинята не се завърне в страната си.

— Никой, дори и моята собствена сянка! — каза годеникът, който си имаше причини за това.

После те отпътуваха за страната, дето царуваше княгинята.

— Слушай, приятелю — каза сянката на учения, — сега аз съм щастлив и могъщ и искам да направя и на теб добро. Ти ще живееш при мен в палата, ще ме придружаваш в кралската каляска и ще получаваш годишно по сто хиляди талера. В замяна на това ще трябва да позволяваш на всеки да те нарича сянка и никому да не казваш, че някога си бил човек. Освен туй веднъж в годината, когато аз изляза на балкона на слънчева светлина, за да се покажа на народа, ти ще трябва да лежиш в нозете ми, както прилича на една сянка. Аз ще се ожения за княгинята — тая вечер е нашата сватба.

— Не, това е вече твърде много! — извика ученият. — Не съм съгласен! Това значи да излъжа цялата страна и самата княгиня! Аз ще разкажа всичко: че аз съм човек, а вие сте моя сянка, облечена само в човешки дрехи!

— Никой не ще ти повярва — рече сянката. — Бъди благодарен, иначе ще извикам стражата.

— Аз ще ида право при княгинята! — каза ученият.

— Аз ще ида при нея по-рано — отвърна сянката, — а ти ще отидеш в затвора.

Тъй се и случи. Стражата послуша тоя, който трябваше да се ожени за княгинята.

— Защо трепериш? — попита княгинята, когато сянката се приближи до нея. — Какво се е случило? Да не се разболееш днес, тая вечер е нашата сватба!

— С мен се случи нещо ужасно! — извика сянката. — Представи си, моята сянка е полудяла! Въобразила си, че тя е човек, а аз — можеш ли да допуснеш? — аз съм бил нейна сянка!

— Това е ужасно! — рече княгинята. — Вярвам, че са я тикнали в затвора.

— Разбира се. Страхувам се само, че тя вече никога не ще оздравее.

— Бедната сянка! — извика княгинята. — Тя трябва да е много нещастна! Всъщност ние ще ѝ направим истинско благодеяние, ако ѝ отнемем и оная капчица живот, която ѝ е останала. Ако пък размислим, че днес простият народ е готов да се бори срещу знатните люде, тогава нам дори се налага да премахнем сянката тихичко, без много шум.

— Всичко туй е много жестоко, тя ми беше верен слуга! — каза сянката и престорено заплака.

— Ти имаш благороден характер! — рече княгинята и се поклони на годеника си.

Вечерта целият град бе осветен, топовете гърмяха — бум! бум! — войниците вдигаха пушки за почест. Сватбата беше отпразнувана много тържествено. Княгинята и сянката излязоха на балкона, за да се покажат на народа, който им извика още веднъж: „Ура!“

Но ученият не чу тия ликуващи викове. Той беше вече убит.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.